

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Rektors beslutsprocesser och dilemman.

En intervjustudie om skolors förhållningsätt till
politiska partier i ett förändrat politiskt landskap.

Namn: Oskar Johansson

Program: Ämneslärarprogrammet med inriktning
mot gymnasiet

Ord: 9997

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: Självständigt arbete (examensarbete) 2 för gymnasielärare.
LGSH2A
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: VT2023
Handledare: Ulrika Möller
Examinator: xx
Kod: xx

Nyckelord: Politiska partier, rektorer, beslutsfattande, politisk polarisering, demokrati.

Abstract

Politiska partier har länge varit en central del i skolans demokratiska uppdrag. Besök från politiska partier kan hjälpa elever under gymnasiet att få en mångfacetterad bild över det politiska systemet och skapa en politisk uppfattning. Samhället är dock ständigt föränderligt och ett nytt politiskt landskap har utpräglats. Till följd av detta har en lagändring placerat beslutet om att tillåta politiska partier i skolan ålagts på rektorn, vilket har följts av en ökad politisk polarisering. Detta kan öka betydelsen av dilemmat mellan yttrandefrihet samt värdegrund och på så vis påverka rektorernas beslut. Studien undersöker hur rektorer förhåller sig och fattar beslut om att bjuda in politiska partier. Studien är en kvalitativ intervjustudie med fyra rektorer. Rektorerna varierade i typ av skola och vart skolorna ligger geografiskt. Resultatet visar på att lagändringen hjälpt rektorer att förhålla sig mot de politiska partierna, ett tydligare ramverk har etablerats. Den politiska polariseringen inte har haft någon särskild effekt på rektorernas beslutsfattande, en effekt som kan påverkats av lagändringen och det tydliga ramverk som skapats med lagen.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte och Frågeställning	2
Tidigare forskning	3
Rektorer som myndighetsutövare och beslutsfattare.....	3
<i>Politiska partier i skolan</i>	4
Ett förändrat landskap	6
Lagändring 2018.....	6
Politisk polarisering	7
Teoretiskt avstamp	10
Det demokratiska begreppet.....	10
Demokratiska dilemman	11
Demokrati i skolan.....	13
System och beslut	14
Metod	16
Resultat	18
Politiska partier i skolan.....	18
Rektorer beslutsfattande	20
Analys	22
Demokratisk värdering av de politiska partierna	22
Rektorer beslutsfattande	24
Slutsats och diskussion	27
Referenslista	29
Bilagor	32
Bilaga 1: Intervjuguide	32
Bilaga 2: Utskick till rektorer	34

Inledning

Besök från politiska partier är ett lärosätt för skolor att utföra sitt demokratiska uppdrag. Med hjälp av politiska partier skapas praktiska lärsituationer. Lärsituationer som ska ge de svenska eleverna en mångfacetterad bild av hur demokratin och det politiska systemet fungerar.

Kunskaper som senare i livet ska leda till att eleverna kan vara aktiva demokratiska samhällsmedborgare som ska hjälpa samhället att utvecklas. Det svenska samhället har dock genomgått politiska förändringar det senaste decenniet, en politisk utveckling som lett till en ökad politisk polarisering. En konsekvens av detta har lett till nya politiska röster och ytterkantpartier. Det politiska landskapet har skapat en osäkerhet i förhållandet till de politiska partiernas besök i skolan. Att därför jämföra olika skolor hur de förhåller sig till och bjuder in politiska partier, blir en viktig grund för den skolpolitiska diskussionen.

Petter Svensson (2020) understryker rektorernas osäkerhet kring att bjuda in politiska partier. På grund av osäkerheten infördes en lagförändring 2018 då många skolor innan anklagats för att bryta mot objektivitetsprincipen. För att öka tryggheten för skolorna hamnade beslutsfattandet kring besök från politiska partier i rektorernas händer med den nya lagen. Lärarförbundet (numera Sveriges lärare) menar dock att lagändringen och det politiska landskapet som vi lever i idag har lett till att det finns en stor risk till att man väljer bort att bjuda in politiska partier till skolor. Rektorer bör därför få ett större utrymme för att bestämma om politiska partiers vistelser på skolor. På grund av risken för exempelvis trakassering av elever och annan personal på skolan.

Det osäkra politiska landskapet har inneburit en komplex fråga och beslut för dagens rektorer. Hur ska rektorer förhålla sig kring frågan att bjuda in politiska partier? Finns det en skillnad i rektorers beslutsfattande före, respektive efter lagändringen? Påverkas rektorers beslutsfattande av den politiska polariseringen och hur påverkar detta?

Syfte och Frågeställning

Syftet med denna uppgift är att undersöka hur rektorer förhåller sig till och fattar beslut om att bjuda in politiska partier.

1. Hur hanterar rektorer inbjudandet av politiska partier till skolor? Har det skett en förändring i deras hantering av politiska partier före och efter lagändringen.
2. Hur påverkas rektorers beslutsfattande av den ökade politiska polariseringen?

Tidigare forskning

I tidigare forskning som presenter rektorernas roll i skolans verksamhet som myndighetsutövare och beslutsfattare. Även om de politiska partiernas roll i skolan, där den demokratiska rollen framförs och även rektorernas åsikter kring partierna. Vidare diskuteras två stycken samhällsförändringar. En lagändring som infördes 2018, vilket resulterade i mer makt till rektorerna kring besök från politiska partier, ett avsnitt om politisk polarisering som har brett ut sig över den svenska partipolitiken.

Rektorer som myndighetsutövare och beslutsfattare

Rektorns roll och uppdrag anses som komplext, vilket har stärkts under det senaste decenniet. Nihlfors och Johansson (2013) skriver att med 2010 års skollag stärktes rektorns ställning, detta med en ökning från 20 till cirka 100 paragrafer som nämner och riktas mot rektorn. Rektorn har fått en större roll i skolutvecklingen, även för elevernas juridiska säkerhet. Rektorns roll som ledare och chef har stärks administrativt i form av att ansvara, planera och utvärdera utbildningen. Fokus på de ekonomiska faktorerna har även ökat, där rektorer förväntas sköta skolans budgetfrågor. Rektorns roll som den pedagogiska ledare har även den förstärkts, genom att rektorer leder och ansvarar samt bidrar med nya perspektiv och kunskaper till sina lärare. De nya paragraferna och ansvarområden har lett till att rektorsuppdraget blivit mer komplext. Komplexiteten beror på ett nytt flerdelat regelverk med arbetssituationer som ofta leder till att beslut måste fattas omgående. En komplexitet som förstärkts av arbetsgruppen som differeras av utbildning och status, exempelvis ålder som leder till ett komplext arbetsklimat.

Ett arbetsklimat som leder till många konflikter mellan olika viljor och intressen. Konflikter och dilemman som rektorn kan ställs mot och som förstärks av ett samhällsklimat. Ett samhällsklimat som man kan se idag, i form av ett osäkert politiskt landskap. Interna faktorer i form av viljor och intressen från elever och lärare samt externa faktorer som det politiska landskapet, kan därför påverka rektorers beslutprocess och beslutsfattande.

I tidigare studier riktad mot rektorers beslutsfattande kan man se att det skett stora förändringar sedan 2010 års skollag. Ökat ansvar har lagts på rektorernas bord, vilket har lett till att rektorerna fått en större självständighet i sitt beslutsfattande kring skolans inre organisation och beslut som är direkt kopplade till skolan. Rektorers beslutprocess är därför en central del i skolans verksamhet. En beslutprocess som beskrivs som en strategisk beslutprocess. En strategisk beslutprocess menar Harrison (1996) är att man sätter upp

målsättningar och reviderar dessa. Man fram alternativ från dessa målsättningar och senare jämför och utvärderar alternativen. Därefter fattar man som rektor ett beslut och implementerar därefter utifrån det. En viktig aspekt är också att man som rektor och verksamhet följer upp och utvärderar beslut. Beslut som rektorn tar ska även matcha skolans förmågor och resurser i relation till eventuella konsekvenser som kan uppstå med beslutet. Eftersom rektorer står organisationen nära och har en daglig kontakt med sina arbetsgrupper leder det till att rektorer behöver ta sina beslut snabbt. En effektiv och fungerande verksamhet är dock inte enbart beroende av rektorns agerande, utan det behövs en gemensam tillit mellan de olika aktörerna i skolan. Det vill säga mellan rektorer, lärare elever med mera. Något som är särskilt relevant för beslut kring att bjuda in politiska partier till skolan.

Att bjuda in politiska partier till skolan är ett beslut som kan skapa konflikter i verksamheten, en konflikt mellan intressen i verksamheten och mellan olika grupper på skolan. Trygghet i sitt beslutsfattande är något som därför är viktigt för rektorer. Roslund och Jönsson (2010) uttrycker att en viktig aspekt med att bjuda in politiska partier är rektorns egna trygghet med situationen. Detta bottnar i rektorns uppfattning kring elevernas kunskaper. Har eleverna tillräckligt med kunskap för att kunna vara kritisk mot partiets politik? Det kan uppstå en värdekonflikt för rektorer att ta beslut kring politiska partiets gästande i skolan.

Även Hellström (2018) går in på rektorers beslutsfattande kring politiska partiets gästande i skolor. Rektorn har givetvis huvudansvaret kring beslutsfattandet, men att besluten tas gemensamt med bland annat samhällslärare. Beslutsprocessen som görs är med andra ord kollegial, där mycket av ansvaret delegeras ut till lärare. Ett samarbete och informationsinsamling vilket rektorn gör för att ta sitt beslut. Rektorerna menar att lagändringen förenklat processen att bjuda in politiska partier, man kan lättare dra gränser över vilka man kan bjuda in och med det lättare undvika värdekonflikter.

Politiska partier i skolan

Hellström (2018) menar att rektorer är i största allmänhet positiva till politiska partiets närvaro i skolan. De ser en stor vinning med partiets arbete att intressera eleverna för politiken och utvecklas för att bli demokratiska samhällsmedborgare. Rektorerna anser att det är viktigt för elever att få ta del av ett stort urval av politiska åsikter. Även partier med åsikter som kan gå emot värdegrunden. I stället för att stänga ute menar rektorer att man ska öppna upp till diskussion, men vara vaksam i diskussionen. En vaksamhet som kan innebära att

partiernas funktion inte utnyttjas till fullo. Partiernas håller sällan demokratiska samtal. Utan partierna användes istället mer som utvärdering för elever nära valtid. Denna ineffektivitet kring de politiska partierna kan bero på den osäkerhet som finns med att bjuda in politiska partier, det vill säga dilemmat mellan yttrandefrihet och värdegrund. Där man inte vill släppa på ramverket för mycket för de politiska partierna.

Pockar (2022) menar att beslutet om att bjuda in partier rymmer ett dilemma mellan yttrandefrihet och värdegrund. Att bjuda in politiska partier som aktivt yttrar icke demokratiska värderingar som går emot skolans värdegrund kontra att inte bjuda in partier kränker mot en annan demokratisk värdering i yttrandefriheten, rätten att föra sin politiska åsikt. Därför uppstår det ett demokratiskt dilemma kring frågan att bjuda in politiska partier, ska man som skola bjuda in partier som går emot värdegrund eller gå emot yttrandefriheten. Ett svårt beslut uppstår därför för rektorerna runt om i Sverige.

Den tidigare forskningen visar att de politiska partierna har en viktig roll i skolans demokratiska uppdrag, ett uppdrag som dock är i beroende av rektorers beslutsfattande. Samtliga författare menar på att rektorers roll och uppdrag är komplext. Påverkad av externa och interna faktorer, som till exempel egna värderingar och ett samhällsklimat. Detta kan därför påverka rektorers beslutsprocess och framför allt en beslutsprocess angående politiska partier, där många parter vill vara med att påverka. Detta går i linje med tanke om att rektorers beslutsprocess kan påverkas av det samhällsklimat som vi ser idag som även kommer ligga till grund för studien. Tyni (2015) beskriver exempelvis i sin uppsats om de politiska partierna i skolan att samhället är i ständig förändring, en förändring som kan göra att tidigare forskning kring ämnet kan förändras. Det rådande politiska läget är i en sådan fas. Politisk osäkerhet och polarisering är faktorer som kan göra rektorer mer osäkra kring inbjudningsprocessen av politiska partier.

Ett förändrat landskap

Sverige har genomgått förändring på det politiska landskapet och det juridiska. Förändringar som har gjort stora omställningar för den politiska tillgängligheten. Ett förändrat politiskt landskap med nya politiska koalitioner och en ökad representation för partier i den politiska sfären.

2018 kom en ny lagändring kring politiska partier i skolan. Lagändringen kom under en tid, som beskrivas som politiskt osäker. Det politiska landskapet var precis i början av det förändrande landskapet som vi kan se idag. I regeringens proposition (2017/18:17) beskrivs det att skolor inte visste hur de skulle förhålla sig till de politiska partierna. Lagen klagjordes för att få en klarhet, detta genom att ge rektorerna större mandat. Samt säkerställa de demokratiska värderingarna som skolans verksamhet står för. Genom att klargöra vilka avgränsningar rektorer kan göra kring besök från politiska partier. Sedan lagändringen kan man se att den politiska riktlinjen fortsatt i samma riktning. Detta har följts av en ökad politisk polarisering i samhället. Det kan anses öka betydelsen av dilemmat mellan yttrandefrihet och värdegrund och på följande sätt påverka rektorernas beslut. Hur hanterar rektorerna detta?

Lagändring 2018

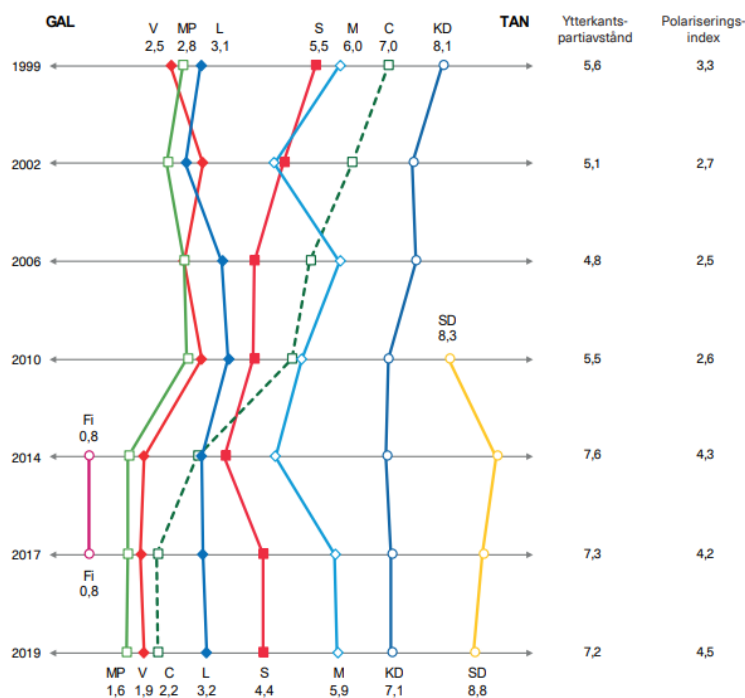
Enligt skollagen (SFS 2010:800) 1 kap. 5a § är det sedan 1 januari 2018 rektorn som beslutar vilka politiska partier som får och ska bjudas in till skolan. Rektorer får bestämma vilka politiska partier som får komma, respektive uteslutas om urvalet av partier görs på objektiv grund. Den objektiva grunden utgår det från objektivitetsprincipen i regeringsformen. (SFS: 1974:152, 1 kap 9 §). Objektivitetsprincipen innebär att man ska i sin verksamhet beakta och bedöma alla lika inför lagen samt bedöma dem med saklighet och opartiskhet. Rektorer kan begränsa antalet partier som är representerade i riksdagen, vald församling i en eller flera kommuner, eller i Europaparlamentet som tillåten grund för begränsning. Likväl får ett parti aldrig uteslutas på grund av partiets profil eller inställning till en viss fråga. Inte heller får skolan välja en urvalsgrund i syfte att utestänga ett visst politiskt parti. Om skolan har medgett politiska partier tillträde till skolan gäller grundlagarnas regler om yttrande- och tryckfrihet (SKL, 2018).

Skolverket (2022) skriver dock att en skola inte behöver bjuda in politiska partier, på grund av att skolan ej anses som allmän plats. Politiska partier har alltså inte rätt att besöka skolor och sprida sin politiska agenda. Om eleverna ska ges möjlighet att ta del av information från andra politiska partier än de som bjudits in, är det rektorn som avgör när och på vilket sätt det är lämpligt att partierna lämnar sin information. Detta kan anses som viktigt för att ge elever en bredare bild om åsiktsskillnaderna i samhället, detta resonerar med skolans demokratiuppdrag. Samtidigt ska inte icke demokratiska värderingar representeras i skolors verksamheter. Om en förespråkare uttrycker sig brottsligt ska personal på skolan direkt avbryta partiets representant. Ifall representanten uttalar sig kränkande ska personal bemöta detta, det ska ej vara oemotsagt. Eftersom skolan har ett ansvar att förmedla skolans värdegrund.

Politisk polarisering.

Det politiska landskapet har genomgått en stor förändring det senaste decenniet. Förändrade koalitioner mellan partier, en ökad politisk polarisering, konflikter i nya politiska frågor och nya politiska partier är exempel på skiften som skett det senaste årtiondet. En förändring som kan visualiseras med hjälp av GAL-TAN.

Enligt Oscarsson m.fl. (2021) är GAL-TAN en värderingsskala som beskriver ideologiska skillnader mellan partier. Skalan utgår från två ändpunkter. GAL, som står för grön, alternativ och libertära värderingar. TAN står för traditionella, auktoritära och nationalistiska värderingar. Den ses som ett komplement till den klassiska vänster-högskalan. Skalan fokuserar mer på kulturella värderingar än den klassiska fördelningspolitiken som förgående skala gör.

Bilaga 1, Oscarsson m.fl. (2021), Figur över politisk polarisering enligt GAL-TAN i Sverige.

Enligt Oscarsson m.fl. (2021) befinner sig Sverige och dess politiska landskap i en inledning mot en trend av ökad politisk polarisering. Man kan se en trend av politisk polarisering genom att studera olika politiska dimensioner.

Den kulturella värderingsdimensionen i politiska frågor är en tydlig faktor till polariseringen, frågor som rör migration, mångkultur och flyktingmottagningar. Politisk polarisering avser fyra olika avseenden. *Ökad extremism*, en förändring där aktörerna i mitten blir färre eller tappar inflytande samtidigt som aktörerna ute i kanterna blir fler eller når större inflytande. *Ökad divergens* avses en utveckling där hela konstellationer av politiska aktörer, till exempel partier förändrar sina ömsesidiga avstånd till varandra. *Ökad sortering* beskriver hur distinkta positioner olika aktörer har. Den sista aspekten av politisk polarisering som är *affektiv polarisering*. Det kan förenklat förklaras som en känslomässig polarisering mellan grupper, en etablering av ett ”Vi och dem-mentalitet”. Partiers anhängare har exempelvis en känslomässig motvilja mot andra partiers anhängare. Motviljan kan skapa en stark misstro gentemot andra partiers anhängare.

Den ökade polariseringen beror i stor del på nya politiska aktörer och faktorer som ställer sig i ytterkantsposition kring tydliga konfliktområden i det politiska landskapet idag.

Sverigedemokraterna är ett sådant parti, även mindre partier som Partiet Nyans kan placeras här. Polarisering beror även på grund av de nya ”sorteringarna” som sker i det politiska landskapet. Ökad polarisering leder till ett osunt politiskt landskap. Det kan leda till ökad social uppsortering i distinkta grupper, byggande av starka partipolitiska eller ideologiska identiteter och ökad fiendtlighet mellan anhängare av olika politiska läger. Det har skett en politisk polarisering mellan de ideologiska blocken, som varit stabil över tiden. Som innan diskuterat har det skett en ideologisk polarisering kring frågor som rör kulturella värderingsdimensioner som migration, identitet och mångkultur. Detta kan bidra till en ökad social sortering och ökad affektiv polarisering som ökar stigmatisering i samhället. Mer extrema röster etablera sig i den politiska debatten i Sverige som Partiet Nyans under valet 2022. Osäkerhet kring att bjuda in politiska partier till skolan kan därför öka.

Detta av anledningen till att inte riskera den värdekonflikt som kan uppstå mellan skolans värdegrund och samhällets yttrandefrihet, vilket leder till att skolan inte kan utföra sitt demokratiuppdrag på bästa möjliga sätt. Lärarförbundet (numera Sveriges lärare) menar att lagändringen och det politiska landskapet som vi lever i idag har lett till detta. Rektorer bör få större utrymme för att bestämma om politiska partiers vistelser på skolor. Man menar att skolor måste kunna ha rätten att utesluta partier från skolan ifall det bedöms att det finns risk för exempelvis trakassering (Svensson, 2020). Detta tar oss vidare till studiens teoretiska avstamp som ska precisera den tidigare forskning, och förklara anledningen till det dilemma som uppstår med besök från politiska partier.

Teoretiskt avstamp

Det teoretiska avstampet är uppdelad i två teman. Det första temat handlar om demokratispekten av att bjuda in politiska partier. Andra temat handlar om rektorers beslutsprocess.

Det demokratiska begreppet

Den demokratiska processen och demokratiska kriterier som en organisation ska förhålla sig till för att anses som demokratiskt är något som Robert A. Dahl (2002) skriver om i sin bok *”Demokratin och dess antagonister”*. För att demokratin ska kunna fungera behövs det ett sätt för personerna för att kunna styra, det vill säga en styrelseprocess. För att den demokratiska processen ska kunna etableras menar Dahl (2002) på att det finns fem grundantagande som en demokratisk verksamhet måste ha. **Första grundantagandet** är att bindande beslut ska bara fattas av personer som är underställda besluten. Det vill säga personer som är medlemmar i verksamheten. **Andra grundantagandet** är att varje medlems intresse förtjänar lika hänsyn. **Tredje grundantagandet** anser på att ingen medlem någonsin ska behöva bevisa att hen har tillräcklig kompetens att behålla sina egna intressen. **Fjärde grundantagandet** menar på att varje medlems krav på vilka bindande beslut som bör antas är giltiga och lika giltiga som alla andra i sammanslutningen. Det ska råda en politisk jämlikhet i verksamheten. **Femte grundantagandet** går in på föregående antagande, även om fjärde grundantagandet säger att det ska råda jämställdhet mellan medborgarna, alltså behöver det inte vara en jämlik fördelning, utan det kan finnas fall där man borde fördela efter förtjänst.

Dahl (2002) antyder att dessa grundantaganden är en form av demokratisk politisk ordning, en ordning som gäller för exempelvis en organisation eller sammanslutning. För att sammanslutningen ska få igenom demokratiska beslut behöver man dock verkställa fyra stycken kriterier för en demokratisk process, vilket är:

- 1. Effektivt deltagande.** – En medlem ska ha adekvata och lika möjligheter att uttrycka vilket slutgiltigt beslut de föredrar. Samt ska medlemmen ha samma möjligheter att kunna föra upp frågor som ska röra dagordningen samt kunna debattera för sin åsikt.
- 2. Lika rösträtt vid det slutliga avgörandet.** – När ett bindande beslut ska tas skall allas röst räknas lika. Alla röster ska vara lika värda med andra ord.

3. **Upplyst förståelse.** - Alla medlemmar ska ha lika och effektiva möjligheter att lära sig om konsekvenserna och alternativen av ett förslag.
4. **Kontroll över dagordningen.** - Alla medlemmar ska ha exklusiv möjlighet att välja om eller hur ärenden ska tas upp på dagordningen.

Dahls demokratiska teori ligger till grund för den demokratiska processen och de demokratiska värderingarna. Värden som dock kan komma i konflikt med varandra, två av dessa demokratiska värden är just skolans värdegrund och yttrandefriheten.

Demokratiska dilemman

Den demokratiska processen och styre består av många värden och ideal, värden som kom i konflikt med varandra i olika samband och situationer. Det uppstår ett demokratiska dilemman. Ett sådant dilemma kan uppstå i samband med besök från politiska partier till skolan, ett dilemma mellan yttrandefriheten och skolans värdegrund. Ett dilemma som går att likställas med Dahls (2002) demokratiska kriterier. Kriteriet om effektivt deltagande, rätten till lika möjligheter att framföra sin politiska åsikt. Samt kriteriet om upplyst förståelse, en persons lika möjligheter att upptäcka och begrunda det val som passar hen bäst. Man ska få lära sig om konsekvenser och alternativ till de olika förslagen som presenteras. Detta går att likställas med yttrandefriheten, alla personer har rätten att yttra sin politiska åsikt och utforska det politiska landskapet. Yttrandefriheten går dock i konflikt med skolans värdegrund och dess demokratiska grund med människans lika värde och jämställdhet. Detta går att återfinna i Dahls (2002) kriterier, framför allt i kriterierna 1 och 3. Ett dilemma som går att återfinna i besök från politiska partier, framför allt partier som går emot demokratiska ideal och skolans värdegrund kring jämställdhet, samt genom att utesluta partier som dessa nekar man samtidigt andra demokratiska värden som yttrandefriheten. Likväl finns en gräns mellan yttrandefrihet och till exempel hets mot folkgrupp eller förtal, enligt regeringsformens (SFS: 1974:152 2 kap. 23 §) begränsade yttrandefrihet. Detta till hänsyn för samhällets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott.

Utifrån ett fostringsperspektiv att begränsa utrymme för vissa politiska grupper kan det skapa politisk gruppering och öka incitament för ett "vi och dom"-tänk. Det kan bidra till en ökad social uppsortering och stigmatisering. Esaiasson (2010) diskuterar vikten av goda förlorare i demokratiska system. Att skolor arbetar med att fostra och skapa goda förlorare i det

demokratiska systemet är väsentligt för att upprätthålla en demokratisk stabilitet.

Genom att belysa olika politiska ideologier och synsätt kan fler personer känna sig delaktig i den demokratiska processen och med det minskas den politiska grupperingen. Detta kan leda till godare förlorare i det demokratiska systemet, vilket både Esaiasson (2010) och Dahl (2002) belyser, vikten av kommunikation och samspel är därför deliberativ demokrati. Den deliberativa processen i skolan är ett väsentligt verktyg för att fostra demokratiska medborgare, att rektorer och ledning tar hänsyn till elevernas bästa och tycke samt involverar dem i beslutsfattandet och praktiska och väsentliga diskussioner. Deliberativ demokrati är det som grundar demokratin i skolan, en samtalsdemokrati som befäster kommunikation som utvecklar demokratin. SKL (2018) manar att demokratin försvaras bäst i öppen debatt och diskussioner. Att bjuda in partier till så stor utsträckning som det går och bemöta det med demokratiska medel, anses som det bästa medlet för att skapa ett gott politiskt klimat för partierna.

Sammanfattningsvis kommer Dahls (2002) kriterier ligga till grund för att bedöma demokratiaspekten kring rektorernas beslutsfattande om de politiska partierna och de dilemman som kan uppstå.

<p>1. Effektivt deltagande. – En medlem ska ha adekvata och lika möjligheter att uttrycka vilket slutgiltigt beslut de föredrar. Samt ska medlemmen ha samma möjligheter att kunna föra upp frågor som ska röra dagordningen samt kunna debattera för sin åsikt.</p>
<p>2. Lika rösträtt vid det slutliga avgörandet. – När ett bindande beslut ska tas skall allas röst räknas lika. Alla röster ska vara lika värda med andra ord.</p>
<p>3. Upplyst förståelse. - Alla medlemmar ska ha lika och effektiva möjligheter att lära sig om konsekvenserna och alternativen av ett förslag.</p>
<p>4. Kontroll över dagordningen. - Alla medlemmar ska ha exklusiv möjlighet att välja om eller hur ärenden ska tas upp på dagordningen.</p>

Tabell 1. Dahl (2002). Demokratiska kriterier.

Demokrati i skolan

Skolan styrs av politiska beslut som har blivit demokratiskt valda menar Jarl och Rönnerberg (2010). Den demokratiska styrningen av skolan har fördelats vertikalt. Den fördelning av makt kan man se på grund av den mål- och resultatstyrning som finns. Mål- och resultatstyrning betyder att man som verksamhet fokuserar på vilka resultat, kvalitet på den tjänst som man erbjuder till brukarna. Utvärdering av verksamheten med andra ord som grundas i de mål och resultat som uppnåtts. Makten över skolan har fördelats på många nivåer och aktörer, på grund av styrningsmodellen. Styret på en skola kan därför variera stort mellan kommuner, även mellan skolor i kommuner. Rektorn blir därför en väsentlig faktor i styrmodellen av svenska skolor, en förmedlande länk mellan politiken och verksamheten och med det en viktig aktör i det demokratiska styret i skolor. Skolans styrning och organisation är dock svårstyrd skriver Jarl och Rönnerberg (2010). Detta för att skolans verksamhet består av närbyråkrater eller street-level bureaucrats. Lipsky (2010) skriver att ”*street-level bureaucrats*” är tjänstemän inom offentliga sektorn som har direkt kontakt med medborgarna. Det är de som man har kontakt med när man vill ha stöd från samhället. Man tar även snabba direkta beslut som har stor påverkan på organisationen och personer i skolan. Rektorer kan därför kallas för en ”*street-level bureaucrat*”. Rektorer ska verkställa de politiska beslut och reformer som ska implementeras i verksamheten. Eftersom att det är i detta fall rektorer som blir den verkställande faktorn i den demokratiska processen måste rektorn förstå sig på de politiska besluten från ovan. Lipsky (2010) uttrycker om rektorn inte förstår sig på de politiska besluten kommer det att tolkas utefter sina egna kunskaper. På grund av att rektorn står såpass nära organisationen och personerna, kan det leda till att rektorn hamnar i en konflikt mellan vilket mål man har med beslutet. Antingen ser man till medborgarnas bästa som kan leda till att man tar ett beslut som drivs av elevernas eller lärarnas bästa, detta kallas för klientcentrerade mål. Rektorn kan även ta ett beslut som leder till organisationens bästa, denna typ av beslut är organisationscentrerad.

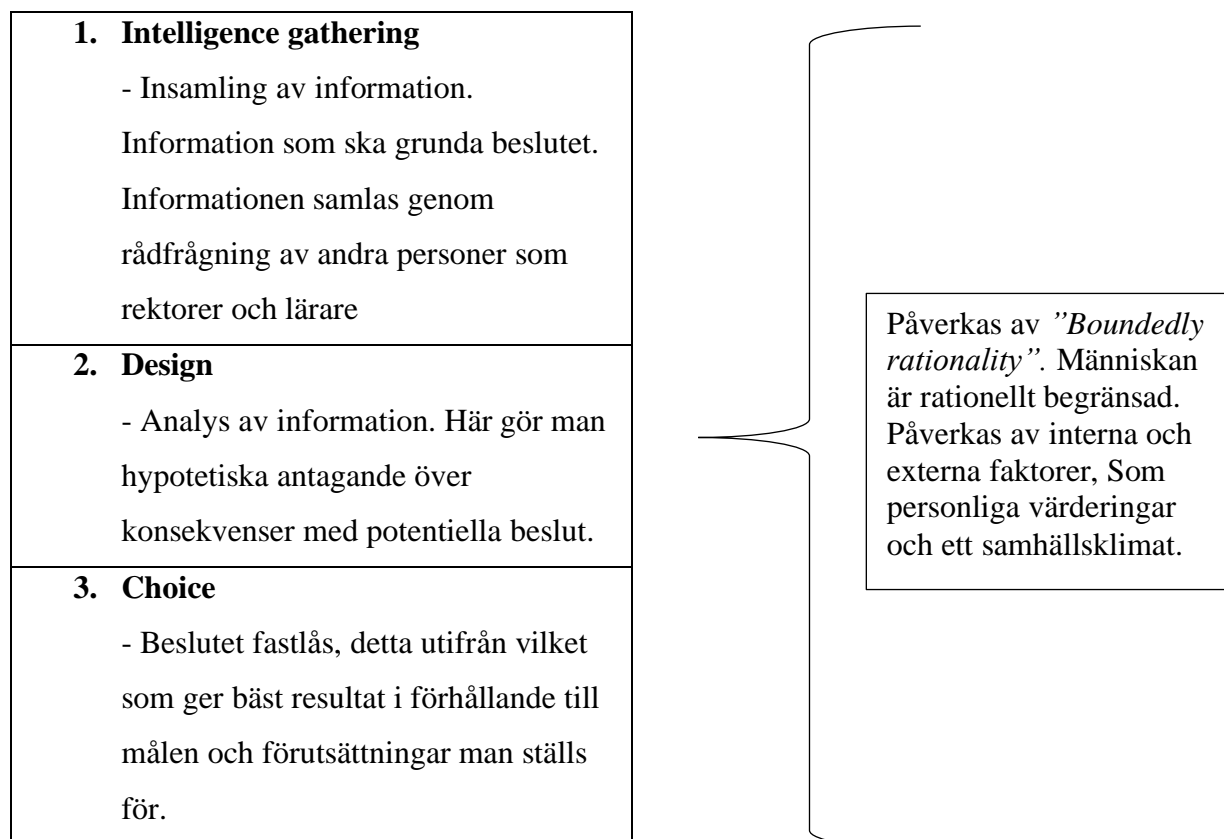
System och beslut

Beslutstagande har stor påverkan på en organisation, hur dessa beslut tas beror på systemet som organisationen eller skolväsendet har beslutat om. Beslutstagande enligt Jacobsen och Thorsvik (2014) är något som görs hela tiden i organisationer, att ta ställning för ett val mellan olika alternativ som i slutändan innebär till en handling. Beslut handlar till grunden att man identifierar något som man ska göra, man samlar in information kring ämnet, man tar ställning till informationen, man väljer det alternativ som anser som bäst och sedan verkställer. Tanken bakom människans rationalitet är centralt bakom beslutsfattande. Att man som rektor handlar förnuftigt, dock att ta ett rationellt beslut är en svårighet många rektorer ställs för, med tanke på att människan är rationellt begränsad. Simon (1997) menar är att människan strävar efter att agera rationellt, dock på grund av att en person inte har all information kring alla tänkbara utfall och dess konsekvenser, leder det till att man får välja alternativet som ger maximal nytta. Att identifiera och slutligen verkställa rationella val är oerhört svårt. Beslut grundas i olika faktorer och påverkas senare indirekt av andra faktorer. För att göra rationella val tas aspekter in i rationalitet som gör rationella val mer anpassad till verkligheten, att man väger in individens egenskaper att kunna hantera och värdera information. Faktorer kan påverka ens beslutsfattande som expertis och mängden information man samlat in i beslutsprocessen. Att man kan väga in inflytande från andra personer i stället för att välja det *bästa* beslutet, ta det beslutet som är anpassningsbart i miljön och situationen och är rimligt. Simon kallar den typ av rationalitet för "*boundedly rationality*". Ett nyckelord som Simon (1997) skriver om är "*satisfied*", man ska som rektor vara nöjd med sitt beslut och anse det som tillräckligt. En mer realistisk beslutprocess som Simon (1960) skriver är en beslutprocess som grundas i att människan är begränsad i sin rationalitet. Processen beskrivs i tre steg, fyra med implementeringen av beslutet. Dessa stadier kallar Simon för "*Intelligence gathering*", "*Design*" och "*Choice*". Innan man börjar med steg ett måste man först ha en klar förståelse av situationen som man har ställts mot samt ha klara mål i beslutsprocessen.

Den första fasen ("*Intelligence gathering*") i att göra ett beslut handlar om att samla information, information som ska grunda alternativa beslut. Det som ska grunda dess potentiella utfall är att man som rektor har lokaliserat vad man behöver besluta om. Efter att man samlat in information från alternativa informationskällor på skolan som till exempel lärare eller elever ska man ta fram alternativ till frågan. Det kan även vara juridisk rådfrågning med tanke på den nya lagändringen. Nästa fas (*Design*) innebär att man börjar

analysera de olika alternativen man konstruerat från sin informationsinsamling. Man analyserar och utvärderar de olika alternativen. Exempelvis genom hypotetiska antaganden kring de olika alternativen och ställer dem emot varandra. Man kan också göra en rangordning av de olika alternativen samt rådfrågning med olika kollegor för att hämta in mer information som kan grunda ens beslutstagande. Det sista stadiet kallar Simon (1960) för det slutgiltiga valet ("*Choice*"). Här beslutar rektorn vilket alternativ som hen anser vara bäst. Alternativ som ger bäst resultat i förhållande till målen man satt upp och den information man samlat in väljs. Efter beslutet lägger man upp en plan för att implementera beslutet.

Simons (1960) beslutsprocess kommer ligga till grund i analysen kring rektorers beslutsfattande, det vill säga hur de förhåller sig till teorin. Ihop med den demokratiska aspekten, kommer detta vara den teoretiska modellen som kommer användas för att analysera rektorernas svar.

Figur 1. Simon (1960), beslutsprocess.

Metod

Utifrån studiens syfte och frågeställning var det uppenbart att rektorers erfarenheter och åsikter som stod i centrum för studien. Därför valde jag att göra en kvalitativ intervjustudie. Valet av metod förstärkes med tanke på att studien ska bidra med ökad förståelse kring för gymnasieskolans demokratiuppdrag och samhällsutvecklingen. Detta med hjälp av nya applicerbara teorier, Esaiasson m.fl. (2017) menar att intervjuer är ett utmärkt sätt för att utveckla ett redan existerande koncept. När det kommer till andra metoder hade enkäter vara en passande metod också. Med tanke på arbetsbelastning som rektorer utsatt för i april och maj. I det anseendet hade det varit ett bra alternativ. Intervjustudier ger dock möjligheten för de oväntade svaren, svar som kan påverka ett resultat och att rektorers arbetsförhållanden kan variera mellan kommuner anser jag att intervjuer i slutändan var det ett bättre val.

På grund av tidsaspekten för mig som skribent och för rektorerna och deras arbetsbelastning, valde jag att använda mig av intervjuer via zoom eller telefon. Detta för att minska stressen för respondenterna samt för att de skulle kunna få sitta i en miljö som de känner sig bekväma med. Detta stöds av Esaiasson m.fl. (2017) som skriver att respondenten ska välja en plats där de känner sig bekväma. Givetvis kan det diskuteras hur obekvämt det är att diskutera samhällsfrågor med en främmande människa digitalt, men jag skulle säga att rektorer, med tanke på pandemin, har en vana av detta. Utnyttjandet av zoom under pandemin har gjort att många personer känner sig bekväma med distansintervjuer.

Jag konstruerade en semi-strukturerad intervjuguide. Intervjuguiden har nedskrivna frågor men det finns ett visst utrymme för respondenterna att svara utanför ramarna. Jag delade in intervjuguiden i teman. Första temat var en uppvärmning för rektorerna, där de fick berätta lite lätt om sig själva. Tema 2 handlade om besök från politiska partier, hur förhåller sig rektorerna kring besöken. Vilka bjuder de in, hur och varför hanterar de dilemman som uppstår? Tema 3 handlade om rektorernas beslutsfattande, hur går deras beslutprocess till kring besök från partier. Intervjuguidens konstruktion är baserad på det teoretiska avstamp som studien grundas i. Tema 2 baseras på Dahl (2002) och tema 3 på Simon (1960).

Jag har kontaktat dessa rektorer via mail eller telefon. Jag skickade cirka 40 mejl till rektorer, där jag fick svaret ja från fyra stycken. Respondenterna var alla kvinnor som jobbar i olika

kommuner i Sverige. Alla rektorer arbetar på gymnasieskolor, i en mix av kommunala och friskolor. Rektorererna hade en lång erfarenhet av rektorsarbetet vilket var positivt med tanke på att studien var intresserad av effekten av lagändringen och det politiska klimatet för rektorers beslutsfattande. Skolornas storlek varierar, från en mindre skola i förorten i en storstad, till en medelstor gymnasieskola i en tätort. Rektorerernas namn har bytts ut i studien på grund av sekretess. Rektorererna i studien benämns därför som Astrid, Malin, Lovisa och Maria.

Slutsatserna från denna undersökning går att diskutera med tanke på antalet respondenter som studien bygger på. Däremot ser jag ett tydligt mönster i respondenternas svar, där de delar samma uppfattning kring de avgörande frågorna för studien. Uppfattningar som delas av andra rektorer i tidigare studier, exempelvis i Hellström (2018). Man ser liknande svar som stödjer mitt resultat. Kvalitativa undersökningar är även intresserad att gå ner på djupet och inte att få ett generaliserande svar, studiens syfte var att undersöka rektorers erfarenhet och åsikt kring att bjuda in politiska partier, något som studien svarar på. Ett resultat som visserligen hade stärkts med fler respondenter, men på grund likheten på svaren anser jag att det uppnåtts en teoretisk mättnad, och inget nytt tema har framkommit efter de fyra intervjuerna. Däremot hade som sagt studien stärks av fler intervjuer.

Som nämnt tidigare på grund av arbetsbelastning för rektorererna var det svårt att få tag på rektorer under skrivtiden. Jag fick därför bortse ursprungsidén för arbetet att jämföra rektorer som blivit mindre eller mer exponerade av den ökade politiska polariseringen. Rektorererna skulle ha delats in rektorererna i två urvalsgrupper, där första urvalgruppen är rektorer som varit mindre exponerade till den politiska polariseringen, det vill säga mindre inflytande från ytterkantpartier, här hade jag förhållit mig till kommuner i Västsverige där valresultatet tillhör ”normen”. Den andra urvalsgruppen är skolor som varit mer exponerade för ytterkantpartier, vilket vara förorter eller kommuner där ytterkantpartier var prominenta i senaste valet. För att få mer respondenter nu i efterhand hade varit att fråga på någon social media om respondenter, dock kom idén till mig under studiens gång men alla rektorsgrupper som jag hittade på Facebook var slutna grupper. De hade krav för att bli medlem som jag inte uppfyllde.

Resultat

I följande avsnitt kommer jag redovisa resultaten från intervjuerna tematiskt utifrån intervjuguidens inledning. Intervjuguiden finns under bilagor i textens slut som "Bilaga 1".

Politiska partier i skolan

När det kommer till utformning av dessa partipolitiker-dagar varierar det. Rektor Maria utformar dagarna på följande sätt. Partierna har ett bokbord i caféytan som observeras av lärare under dagen. Här får partierna diskutera och dela ut information till eleverna. De ska även förbereda ett tal på fem minuter som ska ligga till grund för en utfrågning av elever och de andra partierna. Hos rektor Lovisa blir partierna tilldelade ett klassrum där de sitter. Eleverna får sedan gå runt i klassrummen och fråga samt diskutera med partierna. Under tiden finns alltid var en lärare i klassrummen.

Alla rektorer som intervjuats framför vikten av att bjuda in politiska partier till skolan. Rektorer antyder att bjuda in politiska partier till skolan stärker skolans demokratiska uppdrag och genom att bjuda in partierna kan eleverna erhålla en mångfacetterad bild över det politiska systemet. Rektor Maria har fått höra från elever som nu går i årskurs 3 att deras politiska intresse har påverkats negativt, detta anser eleverna beror på distansundervisningen, även att de inte fått samma kontakt med de politiska partierna som andra årskullar. Vikten att skapa ett politiskt intresse framförs därför och genom att skapa ett politiskt intresse och engagemang skapar man demokratiska samhällsmedborgare som är med och utvecklar samhället framåt. Något som alla rektorer håller med om, hur detta stärks med hjälp av de politiska partierna. Trots detta är var det bara två stycken av rektorerna som bjöd in politiska partier i nuläget, vilket de gör under valtider. Rektor Malin uttryckte däremot att hon tidigare bjöd in politiska partier till sin förra skola som hon var rektor på, anledningen till att Malin inte bjuder in partier för tillfället är att Malin först vill etablera och planera upp en tydlig och strukturerad plan över hur en partipolitiker-dag ska se ut. Malin vill skapa en dag som ska vara användbar för eleverna detta genom debatter och sokratiska samtal istället för att de ska stå och endast informera om partiets politik och få in medlemmar. Rektor Astrid menade att det berodde på skolans storlek, att partierna inte var intresserad att komma till skolan.

Rektor Astrid som inte fått många besök på sin skola från politiska partier hade dock en plan över hur och vilka partier som skulle få komma till skolan. Ett urval av partier som stämde överens med resten av rektorernas. Alla rektorer som intervjuades hade gjort ett urval som innebar att endast riksdagspartierna fick komma på besök. Rektor Lovisa och rektor Maria bjöd även in partiernas ungdomsförbund ifall de ville komma. Anledningen till urvalet refererade rektorerna bland annat till tidsaspekten, att det är ett tidskrävande evenemang vilket betyder att man måste göra ett urval och med för många partier hade strukturen på evenemanget fallerat, vilket gör att man får göra det bästa av situationen. Däremot ansåg Maria att man måste vara väldigt aktiv med att få partier till skolan medan Lovisa anser att det är ett stort intresse hos partierna att komma till skolan. Ett intresse som givetvis är störst under valåret för både Lovisa och partierna. På grund av urvalet bjöd därför ingen av rektorerna in nya ytterkantspartier som Nyans till sin skola.

Rektorerna nämnde även lagändringen som skede 2018 som en anledning till urvalet. Bland annat Lovisa ansåg att lagändringen hade gjort det lättare att göra ett urval, anledningen till detta var att regelverket kring att bjuda in de politiska partierna hade blivit tydligare. Något som Malin höll med om. Detta var den största förändringen ansåg rektorerna, med lagändringen finns det ett tydligare ramverk hur de ska förhålla sig mot de politiska partierna och vad de får och vad de inte får göra. Det betyder att den generella hanteringen av politiska partier inte har förändrats sedan 2018 anser rektorerna.

Lagändringen, nämner rektorerna, har även hjälpt dem att handskas med det demokratiska dilemmat som kan uppstå med att bjuda in politiska partier. Konflikten mellan skolans värdegrund och samhällets yttrandefrihet. Dilemmat har minskat eftersom att regelverket blivit tydligare om vad man får och inte får göra. Rektor Maria uttrycker vikten av att bevaka och kontrollera partierna för att en konflikt som detta inte ska uppstå. Samtidigt som att Maria uttrycker att vikten av den demokratiska processen ska respekteras, genom att hantera konflikter genom kritisk granskning från lärare men även från eleverna. Med andra ord värdesätter det demokratiska klimatet är något som är mycket väsentligt menar Maria och Malin. Rektor Lovisa anser även att konflikter mellan partierna under besök från de politiska sällan uppstår. Lovisa hänvisar till betydelsen av att skolan inte är en allmän plats vilket gör att partierna på skolan sköter sig vanligtvis.

Den politiska polariseringen ansåg rektorerna inte var något som påverkat rektorerna i att bjuda in politiska partier. Rektor Maria uttryckte i stället en större mån om att bjuda in politiska partier till skolan för att värna och framför allt bevaka demokratin som vi lever i. Däremot uttryckte sig Maria att den politiska polariseringen kan få en större effekt i framtiden ifall den politiska trenden skulle fortsätta. I sådana fall skulle det politiska landskapet bli mer svårnavigerat och med det hade det blivit svårare att hålla partipolitiker dagar på skolorna anser hon. I nuläget anser rektorerna att det politiska landskapet snarare resulterar i att man vill bjuda in riksdagspartierna till skolorna. Det finns en direkt skillnad mellan de olika grupperna kring hur den politiska polariseringen har påverkat rektorer i att bjuda in politiska partier.

Rektorers beslutsfattande

Kring rektorers beslutsfattande agerar alla rektorer som jag intervjuat på liknande sätt. Först börjar med att samla in information kring ämnet och i detta fall politiska partier bland olika aktörer. Mest vanligt var att bolla med andra rektorer i närområdet, samt med samhällslärarna. Detta för att skaffa sig ett större perspektiv över situationen. Rektor Maria berättade att man helst pratar med lärare eftersom att de har en större kännedom kring eleverna, att diskuterar följande fråga med lärarna får rektorerna en större inblick över vad eleverna vill och kan kartlägga evenemanget mer utförligt och strukturerat. Lärare har därför fortfarande en stor delaktighet i beslutet kring att bjuda in politiska partier. På rektor Lovisas skola är det lärarna som leder dagen. Rektor Astrid samråder även med sin juridiskt ansvariga berättade hon kring frågorna för att göra den juridisk korrekt.

Efter att rektorerna samrått med olika aktörer började de bedöma olika alternativ, där de tar fram för- och nackdelar, samt vad de olika alternativen kan ge för konsekvenser. Utefter det börjar de konstruera ett beslut utefter de olika parametrarna som de kommit fram till. Maria berättar dock att en beslutskedja inte alltid går från 1-2-3 utan ibland får man börja om från steg 1, beslutsprocess är inte alltid linjär. Beslutet i sig grundas i det som är störst nytta till förhållandet, man tar in olika faktorer i sin beräkning som tid och riskfaktorer. Rektorerna berättar dock att förhålla sig på ett rationellt sätt är inte alltid det lättaste. Man påverkas av olika faktorer ständigt i sina beslutsprocesser. Det kan exempelvis vara interna värderingar eller ett samhällsklimat. Lovisa berättar, för att försöka förhålla sig rationellt behöver man bolla med andra individer på skolan. Att man samlar in så mycket information som möjligt samtidigt som att man inte påverkas av externa faktorer. Här anser Lovisa att läroplanen är

viktigt för lärares rationalitet att man förhåller sig till den för att skapa ett rationellt beslut. Även Malin belyser att man som rektor blir påverkad i sin beslutsprocess vilket är varför man som rektor måste tänka igenom sitt beslut. Eftersom det inte är så lätt att förhålla sig rationellt utan man säkerställer sina beslut med hjälp av andra. Detta på grund av att man inte besitter all information och kunskap kring ämnet.

Ett beslut som återspeglas i allas svar, där de menar att man på ett rationellt och framför allt objektivt sätt förhållit sig till frågan angående politiska partier i skolan genom att endast bjuda in riksdagspartierna. Detta för att få ett brett span på det ideologiska spektrumet och även få en demokratisk representation i skolan. Både Maria och Malin belyste vikten av en jämlik politikrepresentation, vilket de ansåg man får med just riksdagspartierna.

I slutändan var alla rektorer som jag intervjuat nöjda med sina beslut. De utvärderar också sina beslut tillsammans med andra på skolan, Lovisa sa att man ska göra beslut som gör att man kan sova på natten, man ska anse sina beslut som tillräckliga.

Analys

Analysen bygger på det teoretiska ramverk som byggts för uppsatsen. Dispositionen är konstruerad på samma sätt som resultatet.

Demokratisk värdering av de politiska partierna

Vikten av de politiska partierna i elevernas formning och bildning är något som stämmer bra överens med den tidigare forskningen och rektorernas svar. Som SKL (2018) menar bidrar de politiska partierna till ytterligare dimensioner i den demokratiska formningen som skolan har fått i uppdrag. Ett uppdrag som rektorerna tar med största vikt. Rektorerna är därför aktiva med att planera upp evenemanget, där demokratiska processen är det mest väsentliga.

Betydelsen av den demokratiska processen var centralt för rektorerna när de bjuder in de politiska partierna. Man hänvisade mycket till att representationen ska vara jämlik rent ideologisk och att alla partier som blivit demokratiskt inröstade i riksdagen ska få komma. Evenemanget kan därför likställas med Dahls (2002) kriterier. Det första kriteriet handlar om effektivt deltagande, alla medlemmar som blivit inbjudna av exempelvis rektor Maria har samma utrymme att framföra sin politiska åsikt till eleverna. Maria berättar att hon respekterar vad eleverna har för åsikter kring vilka partier som hon ska bjuda in. Detta antyder på att Maria lyssnar på allas åsikter kring frågan. Om hon tar hänsyn till dessa åsikter i sin utvärdering är en annan sak, elever och lärare har rätten att framföra sin åsikt till Maria. Detta går in på kriterium 2 kring allas lika rätt. Alla partier som bjuds in har samma utrymme för att medverka på skolan, rektorerna förhåller sig till partier som blivit demokratiskt valda av svenska folket. Givetvis kan man diskutera hur man ska göra med partier som kan vara på väg in i riksdagen eller är på stark frammarsch men då kan man även fråga sig hur man ska göra med partier som är på väg ut ur riksdagen rent procentuellt, ska man därför utesluta dem på grund av detta. Rektor Lovisa antyder därför att man måste göra en gränsdragning på vilka partier som ska komma in, annars kan det bli en svårhanterlig situation och med det kan andra demokratiska värderingar offras. En typ av kontroll av dagordningen behövs alltså, vilket resonerar bra med Dahls fjärde kriterium. I den demokratiska modellen kan det dock uppstå dilemman mellan de demokratiska värdena. Något som rektorerna håller med om.

Likväl medger rektorerna att det finns en risk med att bjuda in politiska partier, en risk som kan leda till konflikter. En konflikt som grundas i skolans värdegrund och yttrandefriheten.

Konflikter mellan demokratiska värden blir alltid ett dilemma, framför allt för rektorer. En konflikt som kan likställas med Dahls (2002) kriterium 1 och 3, rätten till lika möjligheter att framföra sin politiska åsikt och en persons lika möjligheter att upptäcka och begrunda det val som passar hen bäst. Rätten att yttra sig och utforska en politisk identitet är något som rektorerna tar väldigt allvarligt, att man värnar om det demokratiska klimatet, samtidigt som att man inte ska yttrar sig olagligt. Samtalet blir därför ett viktigt verktyg för att bemöta dilemmat, precis som SKL (2018) säger, värdesätter rektorerna att man kritiskt kan bemöta politiska åsikter istället för att bara tysta. Deliberativa samtal och skapandet av goda demokratiska förlorare som Esaiasson (2010) beskriver är därför centralt för skolan att arbeta för, detta för att man ska skapa förutsättningar för ett gott demokratiskt klimat och framför allt demokratiskt samhälle i framtiden. Etablera tydliga regler för partierna och en tydlig struktur ansåg många rektorer också som centralt, att det är rektorn och skolan som leder evenemanget samt att behandla partierna med respekt ansåg dem var framgångsfaktorer för att skapa ett bra politiskt klimat, att tysta partier kan istället för motsatt effekt där ett större politiskt missnöje skapas och mer tydliga sociala grupperingar skapas. För att minska risken för dessa konflikter ses lagförändringen som en bidragande faktor.

Lagändringen stärker ramverket kring att bjuda in politiska partier, vilket gör att interna och externa faktorer inverkan på beslutsprocessen minskar. Ett extra element till resultatet var att Maria antydde att lagändringen gjort det lättare för lärare också, något som är positivt med tanke på den beslutsprocess som många rektorer använder sig av. Att involvera samhällslärare i beslutsprocessen, om fler personer får en inblick kring ämnet stärks den rationella tryggheten. Detta kan skapa en större trygghet bland rektorer runt om i Sverige att bjuda in mer politiska partier till sin skola. Detta gör att sedan lagändringen kan vi se att det skett en förändring i rektorers förhållningssätt till politiska partier, där de känner sig mer trygga och framför allt mer manade kring att bjuda in politiska partier. Lagändringen gör det även lättare för rektorer att göra ett beslut som inte påverkas av samhällsklimatet på grund av det tydliga regelverket.

Den politiska polariseringen ansåg inte rektorerna ha stor effekt på deras beslutsprocess, utan alla skolor som jag intervjuat har agerat på liknande sätt. Snarare kan vi se framför allt från rektor Maria att det gör henne mer mån om att bjuda in politiska partier. Maria hänvisar till vår läroplan, skolan har ett samhällsviktigt uppdrag att demokratiskt fostra våra elever, det är därför vår skyldighet att utnyttja de resurser som finns tillgängligt för att uppfylla vårt

uppdrag. Likväl anser rektorerna att om den politiska polariseringen skulle fortsätta och växa kan det få effekter på deras beslutsfattande. Anledningen till detta kan vi se i effekterna av politisk polarisering. Det kan leda till ökad social uppsortering i distinkta grupper, byggande av starka partipolitiska eller ideologiska identiteter och ökad fientlighet mellan anhängare av olika politiska läger. Vi har redan börjat se tecken på affektiv polarisering runt om i Sveriges förorter, ett skapande av ett "vi och dem-tänk". En effekt som kan bidra mer till en ökad segregation och med det ett osunt politiskt landskap.

Sammanfattningsvis ser vi att Dahls (2002) demokratiska kriterier går att applicera på fallet, och med det bedöma den demokratiska aspekten av att bjuda in partier. Att bjuda in politiska partier skapar ett dilemma för rektorer runt om i Sverige kring hur man ska förhålla sig och hur man ska konstruera evenemanget. Ett evenemang som ska bidra till att bilda och fostra demokratiska medborgare. Dilemmat som skapas blir däremot lättare att hantera med ett regelverk, ett ramverk som lagändringen har skapat. Samtidigt som rektorerna menar att den politiska polariseringen inte har förstärkt dilemmat. Visserligen kan dilemman fortfarande uppstå, däremot ska man hantera dilemmat på ett demokratiskt förhållningssätt. Detta genom deliberativa samtal och en förståelse, istället för att tysta.

Rektorers beslutsfattande

Rektorer jobbar idag i ett klimat som sätter stor press på dem att göra "rätt" beslut utifrån olika perspektiv. Man pratar om ett politiskt perspektiv, ett pedagogiskt perspektiv och ett etiskt perspektiv. Pressen som rektorer får utstå förstärks ännu mer på grund av att de står organisationen nära som "street-level bureaucrats". Lipsky (2010) menar på att rektorer utsetts för denna press, vilket blir representativt i rektorernas svar. Rektorerna känner en tydlig press från olika instanser att göra "rätt" val kring de politiska partierna. En press som kan förstärkas beroende på interna och externa faktorer. Däremot för de rektorer som intervjuades för denna undersökning har det kollegiala samarbetet fungerat på ett utmärkt sätt vilket gör att press på rektorerna minskat. Rektorerna anser att verksamheten fungerar på ett bra sätt kring frågan om politiska partier vilket resulterat i en enighet kring beslutet. En trygghet har etablerats kring frågan, trots rådande samhällsläge. Detta har bidragit till att rektorernas beslutsprocess fungerar och följer en tydlig logik.

Rektorers beslutsprocess återspeglar Simons (1997) beslutsprocess. Rektorerna börjar sin beslutsprocess genom att sätta upp mål med vad de vill åstadkomma med besöken. Rektor

Malin var tydlig med detta, hon ville att besöken skulle ha en mening och de skulle vara lärorika. Detta ville hon göra med hjälp av debatter och samtal. Man kan se utifrån rektorernas berättelser att de värdesätter att göra rationella och objektiva beslut. Som dock är oerhört svårt att göra på grund av interna och externa faktorer som påverkar dem på en daglig basis. Effekten av att inte ha all kunskap kring och om de politiska partierna gör också att deras beslut begränsas ytterligare. Detta är varför som rektorerna använder sig av andra personer för att samla in så pass mycket information kring ämnet som möjligt. Detta för att skapa beslutsalternativ. Något som stämmer bra överens med Simons (1960) första steg ”*Informations gathering*”. Vidare i processen använder sig även rektorerna sig av rektorer, lärare och andra personer på skolan för att utvärdera sina alternativ. De använder sig av andra rektorer för att skapa en samsyn över hur man ska förhålla sig mot de politiska partierna och dess besök. Det vill säga gå igenom för- och nackdelar och diskutera potentiella konsekvenser. Rektorerna vill riskminimera så mycket det bara går. Genom att det alltid finns någon lärare eller rektor som observerar vad som föregår. Detta resonerar bra in på ”*Design*”. Rektorerna går sedan vidare i beslutskedjan till ”*Choice*”, även denna del anser jag resonerar bra med rektorerna, man kan se att de går vidare med det alternativ som de anser som bäst i förhållandet till situationen. Exempelvis blir att de tar in tidsaspekten i beräkningen, samtidigt som att det gör ett objektiva urval. Detta är något som hjälper rektorerna i att göra rationella val, trots den begränsad rationaliteten som människan besitter.

Den begränsade rationaliteten som Simon (1997) diskuterar blir prominent i rektorernas berättelser, där man ständigt tyngs av externa och interna faktorer. Exempelvis värderingar från dem själva och kollegor, även ett samhällsklimat som påverkar deras beslutsfattande. Att man som rektor väger in inflytande från andra personer och istället för att välja det *bästa* beslutet ta det beslutet som är anpassningsbart i miljön och situationen och ett beslut som framför allt är rimligt. Detta är något som blir prominent genom att rektorerna endast bjuder in riksdagspartierna. Rektorerna bekräftar även de anser sig nöjda med beslutet att bara bjuda in riksdagspolitikerna. De anser att man tyvärr måste dra strecket någonstans. En nöjdhet reflekteras i deras svar, något som resonerar bra med Simon (1997).

Sammanfattningsvis kan vi se att Simons (1960) beslutsprocess, passar mycket bra in kring beslut om politiska partier. Rektorerna använder sig av exempelvis andra rektorer för att samla in information och bedöma de olika alternativen. Rektorerna ansåg också att man som rektorer måste ta resultat som är bäst till förhållande till miljön och situationen som man

arbetar i, vilket är varför de var tvungna att göra ett urval på endast riksdagspartierna. Framför allt framhävde de tidsaspekten och logistiken som de avgörande faktorerna till detta. Man kan även se att beslutet kring de politiska partierna är noga genom tänkta till skillnad från andra beslut som rektorer tar, där enligt Lipsky (2010) tas i stunden. Vikten av att tänka igenom sitt beslut är något som delas av alla rektorer, detta för att minska risken att bli påverkad av interna och externa faktorer. Detta resonerar till vikten och riskerna som finns med att bjuda in politiska partier, där man som rektor vill ha ett givande och säkert klimat för eleverna och politikerna att samtala i.

Slutsats och diskussion

Syftet med denna uppsats var att ta reda på hur rektorer förhåller sig till och fattar beslut om att bjuda in politiska partier. Anledningen till detta är för att samhället är i ständig förändring och det politiska systemet förändras och utvecklas. Till följd av detta har en lagändring som placerar beslutet om politiska partier i skolan hos rektorn införts, vilket har följts av en ökad politisk polarisering i samhället. Detta kan anses öka betydelsen av dilemmat mellan yttrandefrihet och värdegrund och kan påverka rektorernas beslut.

Hur hanterar rektorer inbjudandet av politiska partier till skolor? Har det skett en förändring i deras hantering av politiska partier före och efter lagändringen?

Resultaten visar på att de politiska partierna är en viktig del för skolan i deras demokratiska uppdrag, något som rektorerna håller med om. Besök från de politiska partierna bilda och forma demokratiska medborgare, en uppfattning som delas av rektorerna i resultatet. Lagändringen som trädde fram 2018 har hjälpt rektorerna i deras arbete med de politiska partierna, regelverket har blivit tydligare för olika aktörer på skolan som kan hjälpa rektorerna i deras beslutsfattande. Samspelet med andra rektorer hjälper också i förhållningssättet och beslutsfattande kring partierna. Detta stämmer bra med den tidigare forskningen, som Hellström (2018) skrivit. Tryggheten kring beslutet har ökat för rektorerna som inte behöver tänka lika mycket på juridiska konsekvenser, utan med trygghet kan bjuda in endast riksdagspartierna som var det prominenta svaret. Detta hjälper rektorerna att navigera det demokratiska dilemma som kan uppstå med att bjuda in politiska partier. Rektorerna medger att det finns en risk med att bjuda in politiska partier till skola, en konflikt mellan skolans värdegrund och yttrandefriheten. Istället för att neka och tysta menar rektorerna att man ska bemöta politiska åsikter likvärdigt, genom kritisk granskning och samtal. Man ska värna om det demokratiska klimatet, samtidigt som att skolan ska vara tydlig med vad de står för och vad de ska lära ut.

Hur påverkas rektorers beslutsfattande av den ökade politiska polariseringen?

Den politiska polariseringen som sprider sig i det svenska samhället ansåg inte rektorerna ha stor effekt på deras beslutsfattande. Rektorerna beskrev att de inte kände sig påverkade av den politiska polariseringen detta var på grund av det urval de gjort av partier genom lagens ramverk. Snarare kan vi se att mer rektorer blir manade att värna om demokratin på grund av den politiska polariseringen, en inre drivkraft att värna om demokratin, att skydda och

utvärdera demokratin. Rektorer ser den politiska polariseringen dock som något negativt för demokratin, att ifall den politiska trenden skulle fortsätta med en ökad politisk polarisering kan det få konsekvenser på rektorernas beslutsfattande i framtiden. Något som vi inte visste innan studien, ifall rektorers beslutsfattande påverkas av den politiska polariseringen och det förändrade politiska landskapet, mycket kan som sagt hända politiskt mellan mandatperioder som Tyni (2015) säger.

Det teoretiska ramverket som skapats har fungerat för att skapa en fungerande intervjuguide. Detta ledde till givande och intressanta diskussioner som rektorerna bidrog till. Ramverket har varit applicerbara på fallet som jag undersökt. Framför allt anser jag att temat angående beslutsfattande passade mycket bra in kring frågan, bättre än den strategiska beslutsprocessen som Nihlfors och Johansson (2013) framförde. Där emot kan man diskutera ifall Simon (1960) är applicerar bara på andra beslutsprocesser för rektorerna, men kring politiska partier anser jag att den är mer representativ.

Studien har dock en svaghet i det låga antalet respondenter, en svaghet vilket gör att bidraget av studien påverkas. Däremot var svaren av de fyra respondenterna väldigt lika och inga nya teman uppstod, ihop med den tidigare forskningen som stödjer resultatet. Den politiska polariseringen är dock något som går att diskutera vidare, ifall det påverkar andra rektorer som är i andra kommuner. Däremot anser ingen rektor att det påverkar dem i beslutsfattandet, samt att effekten av polariseringen inte nått skolorna än. Likväl hade bidraget av studien stärkts med fler respondenter, samt att jag hade kunnat fullföljt min ursprungsplan. Detta har lett till en begränsad studie. Detta gör att min ursprungplan med att göra en jämförandestudie kring skolor i olika kommuner och effekten av den politiska polariseringen hade varit ett intressant studie. Det hade även varit intressant att göra en studie på effekterna av att öppna upp för alla partier. Skulle detta främja det demokratin eller hade det fått en motsatt effekt?

Jag hoppas dock att bidraget som denna studie kan göra är att väcka ett intresse för framtida och verksamma samhällslärare och rektorer att ta de politiska partierna till beaktning i sitt uppdrag som demokratiska bildare. Framför allt att framtida samhällslärare som jag är aktiva i det eget arbete och utnyttjar de politiska partierna när det finns en tydlig fördel att ha med dem i sin undervisning. Detta för att värna om det demokratiska system vi lever i och fostra våra elever. Skolan har även ett uppdrag anser jag, något som rektor Maria uttrycker att värna och granska demokratin.

Referenslista

Dahl, R.A. (2002). *Demokratin och dess antagonister*. Ordfront i samarbete med Demokratiakad.

Esaiasson, P. (2010). *Goda förlorare i demokratin*.

<https://www.rj.se/anslag/2010/goda-forlorare-i-demokratin/>

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A. och Wängnerud, L. (2017). *Metodpraktikan*. Wolters Kluwer.

Harrison, E. F. (1996). A process perspective on strategic decision making. *Management decision*, 34(1), 46-53.

Hellström, A. (2018). *Rektor som demokratibedömare Rektors strategiska beslutsfattande och förhållningsätt angående politiska partier i skolan* [Lärarexamenuppsats, Örebro Universitet] DIVA.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1179584/FULLTEXT01.pdf>

Jacobsen, D.I. & Thorsvik, J. (2014). *Hur moderna organisationer fungerar*. Studentlitteratur.

Jarl, M. & Rönnerberg, L (2010). *Skolpolitisk. Från riksdagshus till klassrum*. Liber AB.

Lipsky, Michael (2010). *Street-level bureaucracy – Dilemmas of the individual in public services*. Russell Sage Foundation.

Nihlfors, E & Johansson, O (2013). *Rektorer – En stark länk i styrningen av skolan*. SNS förlag.

<https://www.sns.se/cdn.triggerfish.cloud/uploads/2016/08/rektor.pdf>

Oscarsson, H., Bergman, T., Bergström, A., & Hellström, J. (2021). *Demokraterådets rapport 2021: Polarisering*. SNS.

Pockar, M. (2022). *Yttrandefrihet kontra värdegrund Elevers röster om politiska partiers närvaro i skolan*. [Lärarexamen, Linneuniversitet]. DIVA.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1665150/FULLTEXT01.pdf>

Prop. 2017/18:17. *Politisk information i skolan*.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/politisk-information-i-skolan_H50317/html

Roslund, H. & Jönsson, P.O. (2010). *Sverigedemokraterna står vid dörren*.

En studie av vad rektorer förhåller sig till vid beslut om Sverigedemokraternas representation i skolan. [Lärarexamen, Malmö Universitet]. DIVA.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1494873/FULLTEXT01.pdf>

Simon, Herbert A. (1960): *The new Science of management decision*. Harper and Row.

Simon, Herbert A. (1997). *Administrative behavior: A study of decision-making processes in administrative organisations*. The Free Press.

SFS 1974:152. *Kungörelse*.

<https://lagen.nu/1974:152>

SFS 2010:800. *Skollag*.

<https://lagen.nu/2010:800#K2>

SKL. (2018). *Politiska partier i skolan – Vad gäller?*

<https://skr.se/download/18.5627773817e39e979ef5c2df/1642490360563/5463.pdf>

Skolverket. (2022). *Politisk information i skolan*.

<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/politisk-information-i-skolan>

Svensson, P. (2020, 1 oktober). Måste skolor bjuda in alla politiska partier? *Norstedts juridik*. Karnov Group.

<https://www.nj.se/nyheter/maste-skolor-bjuda-in-alla-politiska-partier>

Tyni, J-E. (2014). *Skolan – öppen eller stängd för politiska partier? En studie om skolans tillgänglighet för svenska partier efter Sverigedemokraternas inträde i riksdagen.*

[Lärarexamen, Linneuniversitet]. DIVA.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:793978/FULLTEXT01.pdf>

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

Tema 1 – Uppvärmning:

- Berätta lite om dig själv?
 - Namn?
 - Ålder?
 - Utbildning?
 - Hur länge har du jobbat som rektor?

Tema 2 – Politiska partier i skolan:

- Bjuder ni in politiska partier till skolan?
 - Varför/varför inte?
 - När gör ni detta? Samband med val eller skolval?
 - Brukar partier kontakta er?
 - Vilka partier kontakter er, vilka kontaktar ni?
- Har ni gjort någon förändring kring detta under senaste tiden?
 - Det vill säga efter lagändringen 2018?
 - Om ja, varför?
- Hur agerade ni under förgående val (2022)?
 - Hur såg verksamheten ut? Debatter, diskussioner eller var det mer information om partierna som förmedlades?
 - Vilka partier var där?
- Varför ska man bjuda in politiska partier till skolan?
 - Vilken påverkan kan detta ha på elevers bildande och formning?
 - Syn på demokratiskt dilemma, det vill säga finns det en konflikt mellan värdegrunden och yttrandefriheten med att bjuda in politiska partier?
- Har ni någon beredskap/plan för om någon partiföreträdare (eller åhörare?) agerar på ett sätt som inte är förenligt med skolan värdegrund?
 - Ingripande? Från vem?
- I dagens samhällsdebatt pratas det ibland om en ökad polarisering i det svenska samhället men även i den svenska partipolitiken? Påverkar detta beslutet om huruvida politiska partier ska bjudas in?

- På vilket sätt?
- Mer eller mindre benägen att bjuda in partierna?
- Vad gör ni för urval när ni bjuder in politiska partier till skolan?
 - Vilken åsikt har kring att bjuda in nya ytterkantspartier som etablerat sig, som Nyans eller Stram Kurs?

Tema 3 – Beslutsfattande:

- Hur kom du/ni fram till beslutet kring besök av politiska partier?
 - *Intelligence gathering* – Hur samlade du in information kring beslutet? Råd från lärare, juridiskt ansvariga, elever eller andra rektorer?
 - *Design* – Hur sker analysen kring dina beslutsalternativ. Hur utvärderar du som rektor dina alternativ?
 - *Choice* – Hur kommer du fram till ditt beslut?
- Påverkas ditt beslut och beslutsprocess av interna (personliga värderingar) och externa faktorer (samhällsklimatet)?
 - Vilka om ja?
 - Hur bortser du från faktorer som påverkar din beslutsprocess?
- Brukar du vara nöjd med ditt beslut i slutändan?
 - Varför?

Avslutning:

- Något mer du vill tillägga?
 - Svar...
- Tack så mycket för din tid!!

Bilaga 2: Utskick till rektorer

Hej xxx!

Jag heter Oskar Johansson och är lärarstudent vid Göteborgs Universitet. Jag skriver för tillfället mitt examensarbete och är i behov av din hjälp. Mitt examensarbete handlar om hur skolor förhåller sig till inbjudandet av politiska partier till skolan, specifikt då rektorns förhållningssätt.

Ämnet i sig är relevant på grund av det nuvarande politiska landskapet, där vi kan se en viss politisk polarisering. Detta kan ha en effekt på beslutsfattande kring politiska partier till skolor runt om i Sverige. Arbetet ska även utforska effekterna av lagändringen som infördes 2018 att rektorerna fått ett tydligare mandat kring beslut kring vilka politiska partier som får besöka skolan.

Intervjun kommer ta cirka **30–45 minuter**, tid och datum får du bestämma beroende på dina arbetstider. Men helst skulle jag vilja göra intervjun mellan perioden **9–12 maj**, för att jag ska hinna sammanställa intervjuerna och mitt arbete i tid. Intervjuerna görs antingen via **zoom** eller **telefon**.

Vid eventuella frågor får du gärna maila mig eller ringa mig på telefonnumret **0725107072**.

Intervjun kommer att spelas in och sedan transkriberas ner på papper och analyseras.

Materialet kommer självklart att behandlas konfidentiellt, vilket betyder att det kommer att aidentifieras och behandlas i enlighet med de bestämmelser som finns i Sekretesslagen. Du kommer följaktligen att vara helt anonym.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar, Oskar Johansson.